

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РИЗИКОМ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Онісіфорова В.Ю., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. В статті розглянуто питання управління економічним ризиком в діяльності підприємства, проаналізовано сутність, особливості використання, переваги та недоліки класичних методів ризик-менеджменту. Предметом дослідження є методи управління економічним ризиком підприємства. Метою дослідження є формування переліку головних методів ризик-менеджменту підприємницької діяльності, визначення ефективності їх практичного використання. В статті використано методи аналізу та синтезу при виокремленні підходів до управління економічним ризиком та дослідженні їх сутності; метод логічного аналізу при визначенні переваг та недоліків окремих видів ризик-менеджменту; табличний метод при оформленні результатів проведеного дослідження. Результатом роботи є визначення переліку головних класичних методів управління економічним ризиком в діяльності підприємства, групування їх за сутністю управлінського впливу, виокремлення обмежень застосування методів в практичній діяльності підприємства. Відповідно до проведеного дослідження, головними методами ризик-менеджменту є страхування, хеджування, резервування, розподілення та диверсифікація. Названі методи відрізняються, в першу чергу, за своєю економічною сутністю, яка полягає в передачі ризику третій особі (при страхуванні, хеджуванні та розподіленні) або в залишенні його на власному утриманні (при резервуванні, диверсифікації, мінімізації шляхом керування активами та пасивами). Іншим критерієм класифікації може бути об'єкт управління, в якості якого може виступати ймовірність настання або підлеглисть ризику (при хеджуванні, розподіленні, диверсифікації та керуванні активами та пасивами) або чисті втрати внаслідок проявлення ризику (при резервуванні та страхуванні). Відповідно до визначеної сутнісної характеристики методів сформовано перелік недоліків та переваг їх використання.

Ключові слова: ризик, підприємство, управління, метод, сутність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України перед підприємствами постає все більша кількість факторів невизначеності ключових аспектів діяльності. Поширюється і спектр ризиків, які спричиняють свій негативний вплив на ефективність функціонування підприємства. Все це визначає необхідність побудови на підприємстві ефективної системи ризик-менеджменту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам побудови ефективної системи управління економічним ризиком в діяльності підприємства присвячено багато уваги у науковій літературі. Серед таких досліджень можна виокремити роботи таких авторів, як В. Вітлінський, Н. Внукова, В. Смоляк, В. Гранатуров, Т. Клебанова, А. Матвійчук, О. Мороз, М. Рогов та багато інших [1-10]. Науковці зосередили свою увагу на таких аспектах управління економічним ризиком, як визначення сутності досліджуваної категорії «економічний ризик», дослідженні та проектуванні методів вимірювання рівня ризику, теоретичних і практичних аспектах оцінювання і управління ризиком в діяльності підприємства.

Невирішені складові загальної проблеми. Не зважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених питанням оцінювання та управління економічним ризиком, потребують подальшого вивчення підходи та методи ризик-менеджменту, зокрема особливості їх застосування у практиці вітчизняних підприємств, переваги та недоліки такого використання, питання ефективності застосування методів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виокремлення головних методів управління економічним ризиком, дослідження недоліків та переваг їх практичного використання, визначення особливостей та ефективності застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головними методами зниження ризиків в економіці незалежно від галузевої специфіки є страхування, резервування (самострахування), хеджування, розподілення, диверсифікація, мінімізація (керування активами та пасивами) та уникнення (відмова від пов'язаної з ризиком операції) [1, 2, 4, 6, 9].

Названі методи відрізняються в першу чергу за своєю економічною сутністю, яка полягає в передачі ризику третій особі (при страхуванні, хеджуванні та розподіленні) або в залишенні його на власному утриманні (при резервуванні, диверсифікації, мінімізації шляхом керування активами та пасивами). Іншим критерієм класифікації може бути об'єкт управління, в якості якого може виступати ймовірність настання або підлеглисть ризику (при хеджуванні, розподіленні, диверсифікації та керуванні активами та пасивами) або чисті втрати внаслідок проявлення ризику (при резервуванні та страхуванні). В

ринковій економіці рішення про рівень ризику підприємства приймають його власники та керівники, а вимоги держави спрямовані головним чином на мінімізацію наслідків реалізації прийнятого ризику.

Розглянемо сутність, переваги та недоліки використання вище означених методів управління економічним ризиком в діяльності підприємства.

Резервування є одним з головних способів керування сукупним ризиком, який не може бути переданий страховику чи гаранту (шляхом страхування чи гарантування) або учасникам фінансового ринку (шляхом хеджування похідними інструментами). З метою компенсації очікуваних втрат формують власні кошти – капітал, а також обов'язкові резерви на можливі втрати по інвестиційних проектах.

Страхування, як і резервування, не ставить собі за ціль зменшення вірогідності прояву чи підлеглості ризику, а спрямоване на переважно компенсацію матеріальних втрат від його прояву. Для страхування підходять масові види ризику, вірогідності прояву яких відомі з високим ступенем достовірності й не пов'язані між собою.

Хеджування являє собою засіб захисту від можливих втрат шляхом укладання урівноважуючої угоди (переносу ризику зміни ціни з однієї особи на іншу). Хеджування призначене для зниження можливих втрат вкладень внаслідок ринкового ризику та іноді кредитного ризику та ризику подій. Як і у випадку страхування, хеджування потребує додаткових ресурсів. Бездоганне хеджування передбачає повне виключення можливості отримання будь-яких прибутків або збитків за даною позицією за рахунок відкриття протилежної або компенсуючої позиції.

Хеджування ринкових ризиків відбувається шляхом проведення операцій з похідними фінансовими інструментами – форвардами, ф'ючерсами, опціонами і свопами. В останні роки з'явилися інструменти хеджування кредитних ризиків та ризиків події, до яких належать, наприклад, кредитні свопи та похідні на погоду.

Зниження ризику може бути досягнуте також шляхом його розподілення між учасниками. Розподілення ризику припускає рішення щодо розширення (скорочення) числа потенційних інвесторів або учасників проекту.

Диверсифікація є одним із засобів зменшення сукупної підлеглості ризику шляхом розподілення вкладів. Найчастіше під диверсифікацією розуміють розміщення фінансових коштів в більш ніж одному виді вкладень, ціни або доходності яких слабо корельовано між собою. Іншою формою диверсифікації є залучення коштів із різних, слабо пов'язаних між собою джерел.

Сутність диверсифікації полягає в зниженні максимально можливих втрат за одне управлінське рішення. Слід зазначити, що диверсифікація дозволяє зменшити тільки несистематичний ризик. Систематичні ризики не мінімізуються шляхом розподілення.

Мінімізація наслідкує мету ретельного балансування активів та зобов'язань, з тим, щоб звести до мінімуму коливання чистої вартості портфелю. Теоретично в цьому випадку не виникає необхідності у відведенні ресурсів на формування резерву або відкриття компенсуючої позиції.

Керування активами та пасивами спрямоване на уникнення надмірного ризику шляхом динамічного регулювання основних параметрів портфелю. Найбільш широко воно використовується для контролю над ринковими ризиками, головним чином валютними та процентними.

Усі вище зазначені засоби управління ризиком і складають арсенал ризик-менеджера, з їх допомогою й вирішуються головні задачі - забезпечення виживання в умовах конкуренції, підвищення ринкової вартості на рівні окремого підприємства та підтримка стабільності функціонування фінансової системи на рівні окремих країн та світової економіки в цілому.

Стислий порівняльний аналіз методів управління ризиками наданий в таблиці 1.

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика методів управління економічним ризиком

Метод управління	Сутність методу	Переваги	Недоліки
Страхування	Передача ризику страховій компанії за певну плату з метою компенсації втрат у випадку настання ризикової події	Швидке оформлення, мінімізація фінансових наслідків настання ризикової події	Не впливає на ризикові фактори, метод має на меті не мінімізацію ризику, а мінімізацію втрат в разі його настання. Отримання страхової компенсації залежить від порядності страхової компанії. Додаткові витрати коштів на сплату страхових внесків

Метод управління	Сутність методу	Переваги	Недоліки
Хеджування	Мінімізація ризику шляхом його передачі іншим учасникам ринку строкових цінних паперів	Дозволяє перенести ризик зміни ціни на іншу особу та таким чином захистити себе від фінансових втрат. Метод ефективний для будь-якого виду діяльності	Для ефективного застосування методу потрібен розвинений ринок цінних паперів. Додаткові витрати на реалізацію біржових операцій
Резервування	Сутність методу полягає в формуванні на підприємстві спеціального резервного фонду, кошти якого призначені для компенсації фінансових втрат у випадку настання ризикової події	Простота реалізації в умовах підприємства. Незалежність ефективності використання від зовнішніх факторів	Складність визначення розмірів необхідного резерву з точки зору ефективності використання коштів підприємства та достатності обсягів сформованого резерву для покриття збитків. Вилучення значних обсягів грошових коштів
Розподілення (контрактний трансфер)	Сутність методу полягає в передачі частини ризику контрагентам	Дозволяє спільними зусиллями через спільну фінансову відповідальність учасників проекту знизити ризик настання ризикової події або розподілити фінансові втрати між учасниками проекту	Ускладнює пошук контрагентів, згодних брати на себе частину ризику, що обов'язково відобразиться на вартості їх послуг
Диверсифікація	Розподілення коштів між різними напрямками вкладення з різним рівнем ризику, чим досягається зниження сукупного рівня ризику	Метод дозволяє знизити ризик інвестора, а не тільки керувати рівнем фінансових втрат	Впливає лише на рівень несистематичного ризику. Потребує значних розмірів грошових коштів, достатніх для вкладення в різні напрямки. Можлива часткова втрата доходності задля зниження ризиковості
Мінімізація (контроль / керування)	Сутність методу полягає в постійному відстеженні співвідношення активів та зобов'язань задля запобігання надмірного ризику	Дозволяє регулювати підлеглість ризику в процесі самої діяльності, не відволікаючи додаткових грошових коштів	Наявність механізмів контролю, можливість його організації в умовах конкретного підприємства та наявність спеціалістів необхідної кваліфікації

Висновки. Кожен з визначених методів управління економічним ризиком має певний перелік переваг та недоліків використання у практичній діяльності підприємства, отже, прийняття рішення щодо використання певного методу управління економічним ризиком повинне прийматися з врахуванням великої кількості факторів, а саме, відповідно до виду ризику, з яким підприємство має справу, ступеню підлеглості визначеного ризику управлінню, галузевих особливостей діяльності підприємства, фінансових та кадрових можливостей підприємства.

Перелік посилань.

1. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
2. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком / В.В. Вітлінський, П.І. Верчено. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.
3. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: Монографія / Н.М. Внукова, В.А. Смоляк. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 184с.
4. Гранатуров В. Управление предпринимательскими рисками: вопросы теории и практики / В. Гранатуров, И. Литовченко. – Одеса: МЧП «Эвен», 2005. – 204 с.
5. Клебанова Т.С. Теория экономического риска: Учеб. пособ. / Т.С. Клебанова, Е.В. Раевнева. – Харьков: ИД «ИНЖЕК», 2003. – 156 с.
6. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком. Навч. Посібник / А.В. Матвійчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.

7. *Машина Н.И. Экономический риск и методы его измерения: Учебн.-метод. пособ. / Н.И. Машина. – Донецк: Юго-Восток, 2004. – 192 с.*
8. *Мороз О.В. Оптимальне управління економічними системами в умовах невизначеності та ризику / О.В. Мороз, А.В. Матвійчик. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2003. – 177 с.*
9. *Рогов М.А. Риск-менеджмент / М.А. Рогов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 418 с.*
10. *Сулим М.В. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навч. посіб. / М.В. Сулим. – Львів: Вид-во Львів. Комерц. академії, 2003. – 196 с.*

Стаття надійшла: 23.10.2014 р.
Рецензент: д.е.н., доц. Горовий Д.А.

УДК 338.242
JEL O10

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Торопков В.М. к.е.н., доцент

Сиваненко Г.П. к.е.н.

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація. Стаття присвячена аналізу стану та визначенню пріоритетних напрямів розвитку малого підприємництва в Україні. На основі характеристики сучасного його стану та основних бар'єрів, які заважають подальшому розвитку малого бізнесу в нашій країні, автори виокремлюють та формулюють бачення головних чинників і пріоритетів стимулювання й підтримки малого бізнесу. Метою даного дослідження є визначення пріоритетних напрямів розвитку малого підприємництва в Україні на основі аналізу кількісних і якісних його характеристик з урахуванням основних бар'єрів, які ускладнюють його функціонування. Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти формування малого бізнесу в Україні. В статті використані наступні методи дослідження: статистичний, економічний, графічний, експертних оцінок, порівняльного аналізу, систематизації та узагальнення. Авторами запропоновано концептуальні основи розвитку малого підприємництва в економіці України які необхідно враховувати при формуванні державних програм розвитку та підтримки малого підприємництва. При розробці проектів по удосконаленню законодавства України в сфері МП, необхідно врахувати зміни податкового законодавства, установленні для суб'єктів малого підприємництва пільг по оподатковуванню, розробки механізмів дієвої фінансової підтримки шляхом пільгового кредитування, надання державних гарантій банкам які співпрацюють з МП. Також державі необхідно стимулювати великі промислові підприємства в частині організації малого промислового підприємництва шляхом організації технопарків, в межах яких можливо надання малому бізнесу виробничих потужностей, устаткування, технологій, кадрів тощо. В підсумку можемо зазначити, під розвитком малого підприємництва варто розуміти такі трансформаційні перетворення, які сприяють забезпеченню розвитку економіки країни і як, результат, підвищенню рівня життя населення.

Ключові слова: малі підприємства, розвиток, бар'єри, стимулювання, державна політика, концепція, пріоритети.

Постановка проблеми. Розвиток малих підприємств (МП) відіграє ключову роль у структурній перебудові економіки в трансформаційних країнах. У силу цього розвиток МП у більшості країн підтримується різними інструментами державної економічної політики. Міжнародний досвід показує, що поступальний розвиток національної економіки нерозривно пов'язаний з успішним використанням потенціалу одного з найбільш динамічних і гнучких секторів – малого бізнесу.

Традиційно мале підприємництво є не тільки каталізатором економічного росту в економіці, але і гарантом її стабільності при вирішенні питань зайнятості населення, оптимізації виробничого і промислового секторів, якості наукової, інноваційної сфери тощо.

В той же час, як показує практика, заходів адміністративного впливу недостатньо для розширення ринку малого підприємництва. Необхідна якісна зміна інституційного середовища, постійний моніторинг уже реалізованих і запланованих до реалізації програм розвитку підприємництва, налагодження системи зворотного зв'язку між бізнесом і державою, вивчення індикаторів зовнішнього і внутрішнього середовища бізнес-співтовариства, «прозорі» умови виходу на ринок нових підприємців і малих підприємств тощо.

Крім того, сьогодні, як ніколи актуальними, залишаються питання удосконалення законодавчого регулювання сектора малого підприємництва з метою зближення вітчизняного правового поля з кращими європейськими практиками, а також, враховуючи під-